THE PERSPECTIVE OF NEW ERA SCIENCES
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL
www.global-science-review.com
editor@global-science-review.com

SAMUEL HUNTINGTONNING SIVILIZATSIYALAR TO'QNASHUVI ASARI BUGUNGI KUN VOQEALARIGA MOSMI?

Shohruh Raxmonov
Diniy Qo‘mita bosh mutaxassisi
Shohruhraxmonov72@gmail.com

Abstract: Samuel Huntington was a Harvard professor and political scientist. His article, published in the journal Foreign Affairs in 1993, was developed on the basis of a lecture written in 1992, and he later expanded his ideas into the book The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order, published in 1996. This article was a direct response to his former student Francis Fukuyama, whose book The End of History and the Last Man argued that liberal democracy represented the final form of human government and that major ideological conflicts had come to an end. Huntington viewed the situation differently. His central argument was simple but powerful. As he wrote, in the new era, the most important differences among people would no longer be ideological, political, or economic, but cultural. He believed that the era of ideology had come to an end and that the world was returning to an older form of conflict based primarily on cultural divisions. According to his thesis, new conflicts would emerge along the boundaries between different civilizations, while cooperation would primarily take place within those civilizational boundaries.

Keywords: civilization, fault lines, ideology, religion, the West, culture, international security.

Relevance of the Article: This article analyzes the direction in which the contemporary world order is developing and examines the extent to which the theories presented in The Clash of Civilizations are reflected in modern geopolitics. It also considers the attitudes of Western countries, Russia, and the states of the

Middle East toward Samuel Huntington's ideas, as well as the extent to which his theoretical predictions correspond to contemporary geopolitical realities.

Annotatsiya: Samuel Huntington Garvard professori va siyosatshunos edi. Uning 1993-yilda "Tashqi aloqalar" jurnalida chop etilgan maqolasi 1992-yilda yozilgan ma'ruza asosida ishlab chiqilgan va keyinchalik u uni 1996-yilda "Sivilizatsiyalar to'qnashuvi va dunyo tartibini qayta qurish" nomli kitobga aylantirgan . Ushbu maqola uning sobiq shogirdi Frensis Fukuyamaga to'g'ridan-to'g'ri javob edi, uning " Tarixning oxiri va oxirgi odam" kitobida liberal demokratiya inson boshqaruvining yakuniy shakli ekanligi va asosiy mafkuraviy mojarolar tugaganligi ta'kidlangan edi. Xantington vaziyatga boshqacha qaradi. Uning asosiy da'vosi oddiy, ammo kuchli edi. U yozganidek, yangi davrda odamlar orasidagi eng muhim farqlar endi mafkuraviy, siyosiy yoki iqtisodiy emas , balki madaniy bo'ladi. U mafkura davri tugaganiga va dunyo shunchaki madaniy yo'nalishlar bo'yicha eski mojarolar shakliga qaytganiga ishongan. Uning tezisiga ko'ra , turli madaniyatlar o'rtasidagi chegaralar bo'ylab yangi mojarolar shakllanadi, hamkorlik esa shu madaniy chegaralar ichida bo'ladi.1

Kalit so‘zlar: sivilizatsiya, yoriq chiziqlar, mafkura, din, G‘arb, madaniyat, xalqaro xavfsizlik.

Maqolani dolzarbligi: Ushbu maqolada bugungi dunyo tartiboti qaysi yo‘nalishda rivojlanayotgani va “Tsivilizatsiyalar to‘qnashuvi” asaridagi nazariyalar zamonaviy geosiyosatda qanchalik o‘z aksini topayotgani tahlil qilinadi. Shuningdek, G‘arb, Rossiya hamda Yaqin Sharq davlatlarining Samuel Xantington qarashlariga munosabati va ularning haqiqatga qanchalik mosligi atrofida fikr yuritilad

Аннотация: Сэмюэл Хантингтон был профессором Гарвардского университета и политологом. Его статья, опубликованная в 1993 году в

1 https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/1993-06-01/clash-civilizations

журнале Foreign Affairs, была подготовлена на основе лекции, написанной в 1992 году, а позднее его идеи были развиты в книге Столкновение цивилизаций и преобразование мирового порядка, опубликованной в 1996 году. Данная статья стала непосредственным ответом его бывшему ученику Фрэнсису Фукуяме, который в своей книге Конец истории и последний человек утверждал, что либеральная демократия является окончательной формой человеческого правления, а основные идеологические конфликты подошли к концу. Хантингтон придерживался иной точки зрения. Его основной тезис был простым, но весьма значимым. По его мнению, в новую эпоху наиболее существенные различия между людьми будут обусловлены уже не идеологическими, политическими или экономическими факторами, а культурными различиями. Он считал, что эпоха идеологий завершилась и мир возвращается к более традиционной форме конфликтов, основанных преимущественно на культурных различиях. Согласно его концепции, новые конфликты будут формироваться вдоль границ между различными цивилизациями, тогда как сотрудничество будет преимущественно осуществляться внутри цивилизационных границ.

Ключевые слова: цивилизация, линии разлома, идеология, религия, Запад, культура, международная безопасность.

Актуальность статьи: В данной статье анализируется направление развития современного мирового порядка и рассматривается, насколько теоретические положения, изложенные в работе Столкновение цивилизаций, находят отражение в современной геополитике. Кроме того, рассматривается отношение западных государств, России и стран Ближнего Востока к взглядам Сэмюэла Хантингтона, а также оценивается степень соответствия его теоретических прогнозов современным геополитическим реалиям.i.

Kirish: Tsivilizatsiya va uning mohiyati

Sivilizatsiya haqida gapirganda nimani nazar

da tutamiz? Sivilizatsiya madaniy mavjudotdir. Qishloqlar, mintaqalar, etnik guruhlar, xalqlar, diniy jamoalar - barchasi o'ziga xos madaniyatga ega bo'lib, turli darajadagi madaniy xilma-xillikni aks ettiradi. Sivilizatsiya G'arbiy, Lotin Amerikasi yoki arab tsivilizatsiyalari misolida bir nechta millat-davlatlarni yoki Yaponiya misolida bitta millat-davlatlarni qamrab olishi mumkin. Sivilizatsiyalar o'z tarixi, tili, madaniyati, an'analari va eng muhimi, dini bilan farq qiladi. Turli tsivilizatsiyalardan bo'lgan odamlar Xudo va inson, shaxs va guruh, fuqaro va davlat, ota-onalar va bolalar, er va xotin o'rtasidagi munosabatlarga turlicha qarashadi. Shubhasiz, tsivilizatsiyalar aralashib, bir-birining ustiga chiqishi va subtsivilizatsiyalarni o'z ichiga olishi mumkin. G'arb tsivilizatsiyasi ikkita asosiy variantda mavjud: Yevropa va Shimoliy Amerika, Islom tsivilizatsiyasi esa arab, turk va malay tsivilizatsiyalariga bo'linadi. Bularning barchasiga qaramay, tsivilizatsiyalar ma'lum bir mavjudotlarni ifodalaydi. Ular orasidagi chegaralar kamdan-kam hollarda aniq, ammo ular haqiqiydir. Sivilizatsiyalar dinamik: ular yuksaladi va pasayadi, parchalanadi va birlashadi. Va tarixni o'rganayotgan har bir talaba bilganidek, tsivilizatsiyalar yo'qoladi, ular vaqt qumlariga aylanadi.2

Xantingtonning ta'kidlashicha, jahon siyosati yetti yoki sakkizta yirik tsivilizatsiya o'rtasidagi o'zaro ta'sirlar orqali shakllanadi . Bular:

- **G‘arb tsivilizatsiyasi:** Shimoliy Amerika, G‘arbiy Yevropa va Avstraliyani o‘z ichiga oladi.
- **Sinik (Konfutsiylik) tsivilizatsiyasi:** Xitoy va unga madaniy jihatdan yaqin bo‘lgan jamiyatlar (Koreya, Vyetnam va h.k.)ning umumiy madaniyati.
- **Islom tsivilizatsiyasi:** Arabiston yarim orolida paydo bo‘lib, Yaqin Sharq, Shimoliy Afrika va Osiyoning ko‘plab hududlariga tarqalgan.
- **Hinduizm tsivilizatsiyasi:** Hindiston yarimitqisining asosiy madaniy-diniy tsivilizatsiyasi.

2 https://gtmarket.ru/library/articles/2498

- **Slavyan-Pravoslav tsivilizatsiyasi:** Rossiya markazlashgan va G‘arb xristianligidan mustaqil rivojlangan madaniy makon.
- **Yapon tsivilizatsiyasi:** Osiyoning boshqa qismlaridan ajralib turuvchi o‘ziga xos milliy-madaniy birlik.
- **Lotin Amerikasi tsivilizatsiyasi:** G‘arbiy ildizlarga ega bo‘lsa-da, o‘ziga xos mahalliy xususiyatlari va shakllanish tarixiga ega.
- **Afrika tsivilizatsiyasi:** Xantington tomonidan kelajakda shakllanishi va namoyon bo‘lishi mumkin bo‘lgan potentsial tsivilizatsiya sifatida ko‘rilgan.

G‘arb va yoriq chiziqlari (Fault Lines)

Xantingtonning argumentining eng hayratlanarli qismi "yoriq chiziqlari" tushunchasi edi. Bu tsivilizatsiyalar uchrashadigan va bir-biriga ishqalanadigan geografik va madaniy chegaralardir. U kelajakdagi eng muhim va xavfli mojarolar bitta tsivilizatsiya ichida emas, balki shu yoriq chiziqlar bo'ylab sodir bo'lishini bashorat qilgan. Xantington geologiya tilini ataylab o'zlashtirgan . Zilzilalar tektonik plitalar birlashadigan joyda sodir bo'lgani kabi , u ham tsivilizatsiyalar uchrashadigan joyda zo'ravon mojarolar kelib chiqishiga ishongan. U bularni "yoriq chiziqlar urushi" deb atagan. Sovuq urushning mafkuraviy mojarolaridan farqli o'laroq, ba'zan muzokaralar yoki murosaga kelish yo'li bilan hal qilinishi mumkin edi , Xantington madaniy va diniy tafovutlar ancha chuqurroq va ularni bartaraf etish ancha qiyinroq deb hisoblagan.

Xantington bashoratining asosiy qismi G'arb va boshqa tsivilizatsiyalar o'rtasidagi keskinlik edi. Uning ta'kidlashicha, uchta masala G'arbni dunyoning qolgan qismidan ajratib turadi. Birinchidan, G'arbning ilg'or qurollarning tarqalishini oldini olish orqali harbiy ustunlikni saqlab qolishga urinishi. Ikkinchidan, inson huquqlari va demokratiya kabi G'arb siyosiy qadriyatlarini go'yo ular universal bo'lgandek targ'ib qilish. Uchinchidan, G'arbga tegishli bo'lmagan jamiyatlardan immigratsiyaga cheklovlar.

Xantington yagona "universal tsivilizatsiya" g'oyasiga shubha bilan qaragan. U umuminsoniy qadriyatlar tushunchasining o'zi G'arb g'oyasi ekanligini, bu g'oya har doim ham Islom, Konfutsiy, Hindu yoki Pravoslav madaniyatlarida aks-sado bermasligini ta'kidladi. U G'arbning bu g'oyalarni tarqatishga urinishlari mahalliy an'analarning noroziligiga va qayta tasdiqlanishiga olib kelishi mumkinligi haqida ogohlantirdi .3

U shuningdek, Islom va Xitoy (Konfutsiy) tsivilizatsiyalari o'rtasida mumkin bo'lgan uyg'unlikni bashorat qilgan, bu esa G'arb hukmronligiga qarshi kurashish uchun hamkorlik qilishi mumkinligiga ishongan. Bu "Konfutsiy-Islom aloqasi" uning eng bahsli bashoratlaridan biri edi.

Birgina misol; Bush va Obama ma'muriyatlari, Amerika Islomning o'zi bilan emas, balki zo'ravon ekstremistlarga qarshi kurashayotganini bir necha bor ta'kidladilar. Biroq, qasamyod qabul qilgan, Prezident Donald Tramp o'zining inauguratsiya nutqida respublikachilarning "radikal islom terrorizmi" iborasini ishlatib, Islom va terrorizmni aniq bog'lash haqidagi saylovoldi va'dasiga sodiq qoldi. Yangi prezidentning ko'plab maslahatchilari dunyoga Xantingtoncha qarashni qo'llab-quvvatlayotganga o'xshaydi, bu taassurot ma'muriyatning ilk hujjatlari, musulmon immigratsiyasini kamaytirish va janubiy chegarada devor qurishga qaratilgan ijro etuvchi buyruqlar bilan tasdiqlangan.4

Rossiya va Pravoslav sivilizatsiyasi

Sovuq urush davrida dunyo "birinchi", "ikkinchi" va "uchinchi" qismlarga bo'lingan edi. Ammo bu bo'linish o'shandan beri o'z ma'nosini yo'qotdi. Endi mamlakatlarni

3 https://polsci.institute/international-relations-world-history/clash-of-civilizations-global-conflicts/

4 https://www.cato-unbound.org/2017/02/06/emma-ashford/what-we-get-wrong-about-clash-civilizations/

siyosiy yoki iqtisodiy tizimlariga, iqtisodiy rivojlanish darajasiga emas, balki madaniy va tsivilizatsiya mezonlariga qarab guruhlash ancha o'rinli.

Rossiyalik faylasuf va siyosatshunos Aleksandr Dugin jurnalistlarga. G'arb butun insoniyat emas, balki uning bir qismi, uning mintaqasi ekanligini tushuntirdi. “G‘arb ham boshqalar singari viloyat. Bu yakka tsivilizatsiya emas, balki tsivilizatsiyalar orasida bittasi”, dedi Dugin. U bugungi kunda Yer yuzida kamida yettita shunday tsivilizatsiya mavjudligini eslatdi.

“Ularning ba’zilari ulkan qit’a davlatlariga — dunyo davlatlariga birlashgan. Boshqalar uchun bu birlashish hali amalga oshmagan. Kollektiv G‘arb, NATO mamlakatlari va AQSh vassallari ko‘p qutbli dunyoning faqat bitta qutbidir. Yana uchtasi bor. Rossiya-Yevroosiyo, buyuk Xitoy, buyuk Hindiston — ularning barchasi tsivilizatsiya davlatlari, alohida mamlakatlardan kattaroq narsa.

Turli darajalarda birlashtirilgan yana uchta katta makon mavjud — diniy jihatdan chambarchas bog‘langan, ammo siyosiy jihatdan parchalanib ketgan Islom dunyosi, Sahroi Kabirdan keyingi Afrika va Lotin Amerikasi ekumenasi”, deb ta’kidladi faylasuf.5

Xantingtonning fikriga ko'ra, "din sivilizatsiyaning asosiy xususiyatidir

Olimning fikricha, G'arbning o'z qarashlari va qadriyatlarini boshqalarga singdirish istagi xalqaro mojarolarning manbalaridan biridir. G'arb mamlakatlarining boshqa davlatlarga demokratiya va inson huquqlarini singdirishga urinishlari xalqaro maydonda yangi mojarolar uchun sharoit yaratadi. Bunday mojarolar global urushga aylanishi mumkin, Xantington esa Islom dunyosini eng ehtimoliy manba deb biladi. Islom mamlakatlarida aholining ko'payishi siyosiy keskinliklarni keltirib chiqarmoqda, bu esa Islom tsivilizatsiyasi chegaralarida mojarolarga olib kelmoqda. Markaziy davlatning yo'qligi ham Islom tsivilizatsiyasi uchun xavfni kuchaytiradi.

5 https://riamo.ru/news/politika/dugin-mnogopolyarnost-eto-alternativnaya-filosofiya-zapadnoj-odnopolyarnosti/?from=inf_cards

Natijada, alohida davlatlar doimiy ravishda bir-biri bilan raqobatlashib, mojarolar uchun qulay zamin yaratmoqda. Shuning uchun Xantington Islomni mojarolar uchun yuqori salohiyat bilan bog'laydi.

G'arb tsivilizatsiyasi uchun yana bir tahdid - bu migratsiya oqimlarining ko'payishi fonida demografik pasayish. Yevropada migrantlarning uchdan bir qismi musulmon mamlakatlaridan keladi. Bu holat G'arbning madaniy tanazzulini kuchaytirmoqda. Samuel Xantingtonning konsepsiyasida Rossiya va Ukrainaning zamonaviy dunyo tartibiga ta'siri qayd etilgan. Shuni ta'kidlash kerakki, Xantington pravoslav cherkovining rolini ta'kidlaydi. U Rossiyaga alohida tsivilizatsiya maqomini beradi, chunki u "Kiev Rusi va Moskva knyazligining mahsulidir, Vizantiya ildizlariga ega va mo'g'ullar hukmronligi tomonidan shakllangan alohida madaniyatdir. Bu ta'sir G'arbiy Yevropadan farqli jamiyat va madaniyatni shakllantirdi".

Kommunizm o'zini charchatgandan so'ng, Rossiya va G'arb o'rtasidagi tafovut yana kengaydi. Rossiya o'zining davlat blokini qurmoqda, pravoslav yadrosi va chekkada islom davlatlari (Ozarbayjon, Armaniston va Gruziya) mavjud. Xantingtonning ta'kidlashicha, SSSRdan farqli o'laroq, Rossiya global emas, balki "mintaqaviy... manfaatlarga ega bo'lgan yirik kuchdir".

Xantington Ukrainaga rus-pravoslav tsivilizatsiyasida muhim o'rin ajratadi. U Rossiya-Ukraina munosabatlarini rivojlantirish uchun uchta mumkin bo'lgan stsenariydan birini taklif qildi: "ikki qarindosh xalqning davlat birlashishi; Ukrainaning tarixiy chegara bo'ylab Sharqiy va G'arbiy qismlarga bo'linishi; Rossiya va Ukrainaning pravoslav tsivilizatsiyasining yadrosini tashkil qilishi, xuddi Fransiya va Germaniya Yevropa tsivilizatsiyasining yadrosini tashkil etgani kabi", ikkinchisini eng ehtimoliy deb ta'kidlaydi.6

6 Русинова, Д. П. «Столкновение цивилизаций» Хантингтона как основа современного анализа геополитических процессов / Д. П. Русинова. — Текст

Yaqin Sharq va Zamonaviy Mojarolar

Bu kitob Xantington kelajakdagi mojarolarning sabablarini oldindan ko'ra bilgan bashoratga o'xshaydi. U tasavvur qilgan mojaro "bu yerda va hozir" emas, balki kelajakni o'qish edi. U bu kelajakka "tarixiy determinizm" nuqtai nazaridan qaraydi. Shunday qilib, "sivilizatsiyalar to'qnashuvi", uning so'zlariga ko'ra, "zamonaviy dunyodagi mojarolar evolyutsiyasining yakuniy bosqichi"ga aylanadi

Shu nuqtai nazardan, Xantington tsivilizatsiyalar o'rtasidagi munosabatlar, ayniqsa Islom va uning qo'shnilari o'rtasidagi munosabatlar yanada adovatli bo'lib qolishini ta'kidlaydi. Uning ta'kidlashicha, kelajakdagi eng xavfli mojarolar "G'arb takabburligi, Islom fanatizmi va Xitoyning o'ziga ishonganligi o'rtasidagi o'zaro ta'sir natijasi" bo'ladi. U G'arb takabburligining tafsilotlariga batafsil to'xtalib, uning shakllanishini tarixiy va madaniy yo'nalishlar bo'yicha kuzatib boradi.

G‘arb xristian xalqlarini islom va pravoslav xalqlaridan ajratib turuvchi tarixiy chiziq. U tarixan X asrda Rim imperiyasi bilan bog‘liq edi. Avstriya-Vengriya imperiyasi va Usmonli imperiyasi o'rtasidagi tarixiy bo'linish bilan bog'liq madaniy chiziq bo'lib, u Yevropaning madaniy chegarasi bo'lib, "Yevropa G'arb xristianligi tugagan va Islom va Pravoslavlik boshlangan joyda tugaydi" degan ma'noni anglatadi.

Xantingtonning so'zlariga ko'ra, to'qnashuv tsivilizatsiyalarning yoriq chiziqlarida yoki yoriq chiziqlarida yoki yoriq davlatlarida sodir bo'ladi. Bu davlatlar "o'z chegaralarini tsivilizatsiyalar orasidagi aloqa zonalari bo'ylab chizadi". Turli tsivilizatsiyalarga mansub davlatlar yoki guruhlar o'rtasida cheksiz mojarolar kelib chiqadi.

Mojaro davlatning o'zida sodir bo'lishi mumkin. Uning fikricha, bo'linish chiziqlari bilan bog'liq mojarolardan eng ko'p tashvishlanadiganlar asosan musulmonlardir.

: непосредственный // Молодой ученый. — 2020. — № 20 (310). — С. 376-378. — URL: https://moluch.ru/archive/310/70187.

Ba'zan, "masala hududni nazorat qilish uchun mojarodir. Ishtirokchilardan kamida bittasining maqsadi yerni egallab olish va uni boshqalardan quvib chiqarish, o'ldirish yoki ikkalasini ham qilish orqali ozod qilish bo'lishi mumkin. Ko'pincha, bahsli yer mojaroning bir yoki ikkala tomonining o'ziga xosligi va tarixining ramzi hisoblanadi; bu ularning daxlsiz huquqiga ega bo'lgan muqaddas yer bo'lishi mumkin."

Bu bayonotda ma'lum bir asos bor. Musulmonlar ko'pincha front chizig'ida yoki Xitoy, Hindiston yoki Myanma kabi musulmon bo'lmagan mamlakatlarning tubida bo'ysundirish va bosib olishga duchor bo'lganlar. Ehtimol, Falastin bu mojaroning timsolidir.

Usmonli imperiyasining tugashi bilan Islom — G‘arb, pravoslav va Xitoy tsivilizatsiyalaridan farqli o‘laroq — markaziy davlatsiz qoldi. Bu bo‘shliq mustamlakachilik va sionizm ambitsiyalarini kuchaytirdi. Biroq, Xantington tushunmagan narsa shundaki, milliy davlatning yo‘qligi natijasida yuzaga kelgan siyosiy bo‘shliq Falastin ishining chuqur tsivilizatsiyaviy ahamiyati bilan to‘ldirilgan edi.7

Xantingtonning fikricha, keyingi jahon urushi, albatta, qit'alarni qamrab oluvchi an'anaviy armiyalar urushi emas, balki yirik davlatlar (asosiy davlatlar) o'zlarining madaniy ittifoqchilarini himoya qilish uchun jalb qilinadigan "yoriq chiziqlari bo'ylab mintaqaviy urushlar seriyasi" bo'ladi.

---

7 نت الجزيرة | سياسة | الإسلام مع الصراع حول الخاطئة هنتنغتون نبوءة
https://www.aljazeera.net/amp/opinions/2025/5/12/%D9%87%D9%86%D8%AA%D9%86%D8%BA%D8%AA%D9%88%D9%86-%D8%A8%D8%B9%D9%8A%D9%88%D9%86-%D8%B1%D8%A7%D9%87%D9%86%D8%A9-%D8%B7%D9%88%D9%81%D8%A7%D9%86-%D8%A7%D9%84%D8%A3%D9%82%D8%B5%D9%89

Hozirgi mojaroda Qo'shma Shtatlar (yetakchi G'arb davlati) Isroilni himoya qilish uchun to'g'ridan-to'g'ri qarama-qarshilikka kuchli moyil, Eron esa O'rta yer dengizidan Fors ko'rfazigacha cho'zilgan o'qni boshqarishga majbur.Agar vaziyat to'liq qarama-qarshilikka aylanib ketsa, Xitoy yoki Rossiya kabi boshqa kuchlarning kirib kelishi an'anaviy "harbiy ittifoqlar" orqali emas, balki "G'arb gegemoniyasi"ning tsivilizatsiya mojarosida qat'iy g'alaba qozonishiga yo'l qo'ymaslik uchun amalga oshiriladi. Bu stsenariy Hantington "madaniy muqaddaslik"ga ega bo'lgan mahalliy mojarolardan kelib chiqqan "buyuk global qarama-qarshilik" deb ta'riflagan narsadir.

Xantington: “G‘arb universal qadriyatlar deb hisoblagan narsani boshqa tsivilizatsiyalar ham madaniy imperializm deb hisoblaydi”, deganida aniq aytgan edi. Biz allaqachon uchinchi jahon urushining boshlanishiga guvoh bo'lmoqdamiz, bu iqtisodiy urush, qutblanish, qurollanish poygasi, muqaddas geografiyani qayta baholash va to'g'ridan-to'g'ri qarama-qarshilik bosqichlaridan oldin siyosiy o'zgarishlar uchun kuch ishlatishda namoyon bo'lmoqda.

Hozirgi Eron-Amerika-Isroil mojarosi G'arbning 1945-yildan keyin o'rnatilgan global tartibni saqlab qolishga bo'lgan qat'iyati va "ko'p madaniyatlilik"ni talab qiluvchi mintaqaviy va xalqaro kuchlarning yuksalishi o'rtasidagi shiddatli to'qnashuvdir. Eron bu yerda nafaqat o'zini davlat sifatida, balki G'arb modeliga bo'ysunishni rad etuvchi "o'ziga xoslik modeli" sifatida ham namoyon etadi. Xantingtonning G'arb uchun so'nggi saboqlari shunday edi: "Uchinchi jahon urushidan qochish uchun siz dunyo emasligingizni va boshqa tsivilizatsiyalarning o'z mantig'i borligini qabul qilishingiz kerak". Biroq, Vashington va Tel-Avivdagi qaror qabul qiluvchilar hali ham "G'arb qadriyatlari va gegemoniyasini" majburlash

uchun "qattiq kuch"ga pul tikishmoqda, bu esa halokatli tsivilizatsiya mojarosini boshlashi mumkin bo'lgan qimordir.8

Xulosa: O‘tkazilgan tahlil asosida quyidagi ilmiy va amaliy xulosalarga kelish mumkin:

Yoriq chiziqlar va geopolitik yondashuv: Samuel Xantington tomonidan kiritilgan "yoriq chiziqlari" (fault lines) tushunchasi bugungi geopolitik to‘qnashuvlarning asosiy xaritasi bo‘lib xizmat qilmoqda. Sivilizatsiyalar tutashgan chegaralarda sodir bo‘layotgan mojarolar oddiy hududiy yoki siyosiy bahslar emas, balki chuqur madaniy va tarixiy ildizlarga ega bo‘lgan murakkab qarama-qarshiliklardir.

G‘arb gegemonligi va ko‘p qutbli dunyo: G‘arb sivilizatsiyasining universal qadriyatlarni (demokratiya, inson huquqlari) boshqa jamiyatlarga singdirishga urinishi boshqa yetakchi sivilizatsiyalar (Sinik, Pravoslav, Islom) tomonidan madaniy imperializm sifatida qabul qilinmoqda. A. Dugin va boshqa siyosatshunoslar ta'kidlaganidek, dunyo tartibi bir qutbli modeldan ko‘p qutbli va ko‘p sivilizatsiyali tizimga o‘tmoqda.

Mintaqaviy va globallashgan ziddiyatlar: Yaqin Sharqdagi jarayonlar hamda Rossiya-Ukraina munosabatlari Xantingtonning sivilizatsiyaviy yadro va yoriq chiziqlari bo‘ylab mojarolar kelib chiqishi haqidagi bashoratlarini tasdiqlaydi. Islom dunyosida markaziy yetakchi (yadro) devletning yo‘qligi ichki va tashqi tarqoqlikni kuchaytirayotgan bo‘lsa, G‘arb va unga muqobil sivilizatsiyalar o‘rtasidagi "qattiq kuch"ga tayanilgan raqobat global xavfsizlikka jiddiy xavf solmoqda.

Xulosa qilib aytganda, zamonaviy dunyo tartibida tinchlik va barqarorlikka erishish uchun G‘arb gegemonligini majburiy singdirishdan voz kechish, har bir sivilizatsiyaning o‘ziga xos mantiqiy rivojlanish va madaniy muqaddaslik huquqini

8 زلزال "الحضارات صدام": هل تُعيد نيران الشرق الأوسط بعث نبوءة صموئيل هنتنغتون؟
https://share.google/IAg6SqOD5fssYaveP

tan olish hamda ko‘p madaniyatlikka asoslangan barqaror muloqot mexanizmlarini yo‘lga qo‘yish talab etiladi.

Foydalanilgan Adabiyotlar:

1. https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/1993-06-01/clash-civilizations
2. https://gtmarket.ru/library/articles/2498
3. https://polsci.institute/international-relations-world-history/clash-of-civilizations-global-conflicts/
4. https://www.cato-unbound.org/2017/02/06/emma-ashford/what-we-get-wrong-about-clash-civilizations/
5. https://riamo.ru/news/politika/dugin-mnogopolyarnost-eto-alternativnaya-filosofiya-zapadnoj-odnopolyarnosti/?from=inf_cards
6. Русинова, Д. П. «Столкновение цивилизаций» Хантингтона как основа современного анализа геополитических процессов / Д. П. Русинова. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2020. — № 20 (310). — С. 376-378. — URL: https://moluch.ru/archive/310/70187.
7. نبوءة هنتنغتون الخاطئة حول الصراع مع الإسلام | سياسة | الجزيرة نت https://www.aljazeera.net/amp/opinions/2025/5/12/%D9%87%D9%86%D8%AA%D9%86%D8%BA%D8%AA%D9%88%D9%86-%D8%A8%D8%B9%D9%8A%D9%88%D9%86-%D8%B1%D8%A7%D9%87%D9%86%D8%A9-%D8%B7%D9%88%D9%81%D8%A7%D9%86-%D8%A7%D9%84%D8%A3%D9%82%D8%B5%D9%89
8. زلزال "صدام الحضارات": هل تُعيد نيران الشرق الأوسط بعث نبوءة صموئيل هنتنغتون؟ https://share.google/IAg6SqOD5fssYaveP